

РЕЦЕНЗІЯ

д.ю.н., професора Потіпа Миколи Миколайовича на дисертаційну роботу Лісняк Марії Юріївни на тему «Правове регулювання діяльності помічника судді в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. У сучасних умовах соціально-політичних трансформацій українського суспільства, реформування правової системи та утвердження європейських стандартів правосуддя особливої ваги набуває забезпечення ефективного функціонування судової влади. Важливим елементом цього процесу є вдосконалення організаційно-правових засад діяльності судів, зокрема через оптимізацію ролі та статусу їх працівників, серед яких ключове місце посідає помічник судді.

Євроінтеграційний курс України, а також впровадження принципів верховенства права, доступності правосуддя та належного врядування зумовлюють необхідність перегляду підходів до визначення правового статусу помічника судді як суб'єкта, що забезпечує здійснення правосуддя. Саме від якості виконання ним професійних обов'язків значною мірою залежить ефективність роботи суду, дотримання процесуальних строків, а також рівень довіри громадян до судової системи в цілому.

Актуальність теми також обумовлюється сучасними стратегічними документами держави, зокрема Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства, антикорупційною політикою, а також загальним курсом на цифровізацію та підвищення стандартів публічної служби. У цих умовах помічник судді виступає не лише технічним працівником, а повноцінним учасником організаційного забезпечення

судочинства, що потребує чіткого нормативного визначення його прав, обов'язків, гарантій та відповідальності.

Водночас у вітчизняній правовій науці відсутній єдиний підхід до розуміння змісту правового статусу помічника судді, його структури та місця в системі публічної служби. Наявні наукові підходи характеризуються фрагментарністю та певною суперечливістю, що ускладнює формування цілісної концепції правового регулювання цієї інституції.

Отже, необхідність комплексного наукового аналізу правового статусу помічника судді, з урахуванням сучасних викликів і тенденцій розвитку правової системи України, зумовлює актуальність і своєчасність обраної теми дослідження.

Достовірність одержаних результатів обумовлена глибиною наукового аналізу правової бази досліджуваної проблематики, яку становлять приписи: Конституції України, Кодексу адміністративного судочинства України, Законів України «Про адміністративну процедуру», «Про звернення громадян», «Про судоустрій та статус суддів» інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері діяльності помічника судді в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять відомості, що містяться на офіційних електронних веб-сайтах суб'єктів публічної адміністрації України, а також політико-правова публіцистика, довідкові видання та статистичні матеріали.

Як випливає із аналізу дисертації здобувач під час виконання дослідження опрацював достатню кількість робіт як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, значну кількість нормативно-правових актів (загалом 198 джерел). Цілком обґрунтованими є зроблені здобувачем висновки щодо з'ясування стану розроблення проблем, які виникають під час діяльності помічника судді в Україні.

Обґрунтованість й достовірність результатів дослідження забезпечено тим, що в якості методологічної бази автор використовував сукупність методів і прийомів наукового пізнання як загальнонаукових (діалектичний, історичний, логічний системний аналіз тощо) так і спеціальних методів (документального аналізу, порівняльно-правового тощо). Так, за допомогою діалектичного методу вдалося розглянути проблеми, які постають у процесі становлення та розвитку діяльності помічника судді в Україні, що сприяло більш ґрунтовному та вичерпному формулюванню висновків дисертаційної роботи.

Автором вперше: запропоновано інститут помічника судді розглядати як сукупність правових норм, що регулюють статус, повноваження, організаційні засади діяльності та відповідальність помічників суддів у системі судоустрою, що реалізується в межах публічно-службових та організаційно-управлінських відносин у сфері правосуддя; при цьому акцентовано, що помічник судді не здійснює правосуддя та не наділений владними повноваженнями судді, однак його діяльність має безпосередній вплив на ефективність судового розгляду, підготовку процесуальних документів, аналіз судової практики та дотримання розумних строків розгляду справ, що обґрунтовує доцільність розуміння інституту помічника судді як складової механізму організаційного забезпечення реалізації функції правосуддя; виокремлено напрями удосконалення правового статусу помічника судді є: а) визначення чіткого правового статусу (законодавчо потрібно уточнити посадові повноваження помічника судді, його функції в організації судового процесу та взаємодії із суддею); б) регламентація порядку призначення та звільнення (необхідно встановити прозорі критерії відбору помічників суддів, процедури їхнього призначення та підстави для звільнення, включно з дисциплінарними аспектами шляхом запозичення досвіду Франції, де кандидат на посаду помічника судді проходить конкурсний відбір та перевірку професійної доброчесності, що в свою

чергу забезпечує професійну компетентність тощо); в) гарантії соціального, матеріального та професійного захисту. (доступ до медичного забезпечення, соціальних пільг, страхування, пенсійного забезпечення та професійного розвитку наприкладі досвіду Великої Британії та Нідерландів, де помічники суддів мають доступ до профілактичних медичних оглядів, психологічної підтримки та освітніх програм тощо); г) встановлення відповідальності та дисциплінарних механізмів (необхідно передбачити чітку адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність помічника судді за порушення службових обов'язків, несанкціоноване втручання в інформаційні системи або завдання шкоди); д) підтримка професійного розвитку та методичного забезпечення (законодавчо слід закріпити можливість участі помічників суддів у семінарах тощо).

Аспірантом удосконалено: наукові положення щодо реалізації принципів помічників судді є неможливою без налагодження дієвих механізмів контролю та систематичного моніторингу діяльності працівників апаратів судів, що вимагає розроблення уніфікованих критеріїв оцінювання результативності службової діяльності, які б охоплювали не лише кількісні, але й якісні показники виконання службових обов'язків, що обумовлює доцільність запровадження механізмів зворотного зв'язку з учасниками судового процесу щодо якості роботи судового персоналу, а результати такого оцінювання мають слугувати підставою як для заохочення, так і для притягнення до дисциплінарної відповідальності, що може бути реалізовано на рівні Державної судової адміністрації України через запровадження практики підготовки регулярних аналітичних звітів, присвячених оцінці стану реалізації принципів помічників судді, що сприятиме підвищенню організаційної ефективності та зміцненню інституційної спроможності помічників судді, а також зростанню рівня суспільної довіри до судової влади та забезпеченню стабільності її функціонування; аргументацію

необхідності підвищення конкурентоспроможності посади помічника судді, для чого запропоновано підвищення рівня матеріального забезпечення, розширення соціальних гарантій, удосконалення механізмів професійного розвитку та створення умов для кар'єрного зростання працівників патронатної служби запровадження щорічних премій за результати роботи та стаж служби; встановлення доплат за інтенсивність праці та роботу зі справами підвищеної складності; створення спеціальних програм підвищення кваліфікації за рахунок держави; зарахування стажу роботи помічником судді як переваги під час добору на посади суддів, працівників апарату суду або державної служби; надання можливостей участі у міжнародних стажуваннях і професійних обмінах; удосконалення цифрових інструментів роботи для зменшення навантаження; встановлення гарантій професійної стабільності та захисту від необґрунтованого звільнення; забезпечення гнучких форм організації праці та додаткових оплачуваних днів відпочинку за значне навантаження.

Дисертант слушно акцентує увагу, що помічник судді не здійснює правосуддя та не наділений владними повноваженнями судді, однак його діяльність має безпосередній вплив на ефективність судового розгляду, підготовку процесуальних документів, аналіз судової практики та дотримання розумних строків розгляду справ. У цьому контексті інститут помічника судді виступає складовою механізму організаційного забезпечення судової діяльності (с. 46).

Автор підтверджує, що ключовою рисою правового статусу помічника судді є його віднесення до суб'єктів патронатної служби, які призначаються суддею з метою організаційного та сприяння здійсненню правосуддя, реалізації повноважень, забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб, надання адміністративних послуг і запобігання адміністративним правопорушенням у сфері судочинства (с. 75).

Цікаві та слушні є основні напрями удосконалення правового статусу помічника судді: а) визначення чіткого правового статусу. Законодавчо

потрібно уточнити посадові повноваження помічника судді, його функції в організації судового процесу та взаємодії із суддею. Наприклад, у Німеччині статус суддівського асистента передбачає визначені права на доступ до судової інформації, участь у підготовці матеріалів та обмеження щодо втручання в процес ухвалення рішень. Чіткий правовий статус зменшує ризики правових колізій та підвищує ефективність роботи суду;

б) регламентація порядку призначення та звільнення. Необхідно встановити прозорі критерії відбору помічників суддів, процедури їхнього призначення та підстави для звільнення, включно з дисциплінарними аспектами. Наприклад, у Франції кандидат на посаду асистента судді проходить конкурсний відбір та перевірку професійної доброчесності. Це забезпечує професійну компетентність та незалежність помічника, а також мінімізує ризик політичного чи адміністративного впливу;

в) гарантії соціального, матеріального та професійного захисту. Помічники суддів повинні мати доступ до медичного забезпечення, соціальних пільг, страхування, пенсійного забезпечення та професійного розвитку. У Великій Британії та Нідерландах помічники суддів мають доступ до профілактичних медичних оглядів, психологічної підтримки та освітніх програм. Стабільні умови праці підвищують продуктивність та зменшують ризик службового вигорання;

г) встановлення відповідальності та дисциплінарних механізмів. Необхідно передбачити чітку адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність помічника судді за порушення службових обов'язків, несанкціоноване втручання в інформаційні системи або завдання шкоди. Наприклад, можна ввести статтю, аналогічну пропонованій «Призначення на посаду помічника судді проти волі судді», яка забезпечить правову захищеність судді та визначить санкції для порушників. Це підвищує дисциплінованість та захищає права судді та учасників судового процесу.

д) підтримка професійного розвитку та методичного забезпечення (с. 183-184).

Всі ці положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і, без сумніву, є внеском у правову доктрину.

Наукова і практична цінність дисертації. Дисертація Лісняк М.Ю. є самостійною, достатньо аргументованою, комплексною роботою, науково-теоретичний та прикладний рівень якої відповідає вимогам до кандидатських дисертацій.

Пропозиції та висновки дисертації можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – пропозиції та висновки щодо удосконалення правового регулювання діяльності помічника судді в Україні можуть бути основою для подальших наукових досліджень; правозастосовчій діяльності – для вдосконалення діяльності інституту помічника судді в Україні; правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства України, зокрема, Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про адміністративні послуги», «Про адміністративні процедури» та інших нормативно-правових актів; навчальному процесі – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Актуальні проблеми адміністративного права та процесу», «Адміністративний процес», «Адміністративне право», «Трудове право», «Цивільне право» під час підготовки підрозділів навчальних посібників та підручників із відповідного навчального курсу, а також наукових статей і тез доповідей.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані у 4 статтях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, а також в 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Позитивна оцінка окремих аспектів рецензованої роботи та проведеного дисертаційного дослідження в цілому не виключає можливості й необхідності висунути деякі зауваження дискусійного характеру.

1. Дисертант на с. 64 дисертації пропонує власне визначення правовий статус помічника судді доцільно визначати як системну сукупність його прав і обов'язків як службовця патронатної служби, який призначається за поданням судді для забезпечення здійснення судочинства, фактично виступає його юридичним продовженням (суддя та помічник судді утворюють базову елементарну правову одиницю судової гілки влади), сприяє реалізації суддею наданих повноважень і здійсненню правосуддя загалом, із визначенням особливого режиму дисциплінарної відповідальності помічника судді та правових механізмів його захисту від можливих порушень з боку судді. Проте, зазначене визначення дещо не відповідає класичному розумінню правового статусу. У теорії права правовий статус зазвичай охоплює не лише права й обов'язки, а й гарантії їх реалізації, відповідальність, правосуб'єктність, законні інтереси, принципи діяльності та інші структурні елементи. Зведення правового статусу виключно до сукупності прав і обов'язків є дещо спрощеним підходом і потребує додаткового теоретичного обґрунтування.

2. Автор до структурних елементів правового статусу помічника судді відносить: юридично визначений порядок і підстави набуття правосуб'єктності, коло функцій і завдань, сукупність прав і обов'язків, правові засади взаємодії з правоохоронними органами, а також правова відповідальність у сфері професійної діяльності. Проте у переліку не виділено повноваження як самостійний елемент, хоча в теорії права вони часто розглядаються окремо або як складова прав і обов'язків, що потребує чіткого визначення.

3. Автором не розглядаються питання взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами судової влади, хоча формулювання теми дозволяє проаналізувати особливості взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами судової влади.

Наведені зауваження носять характер побажань і не знижують високої оцінки проведеного автором дослідження.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Лісняк Марії Юріївни на тему «Правове регулювання діяльності помічника судді в Україні» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Лісняк Марії Юріївни на тему «Правове регулювання діяльності помічника судді в Україні», є роботою, яка має необхідний рівень наукової новизни, теоретичної та практичної значущості, яка відповідає є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну та практичну значущість, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01. 2022 р. № 44), а його автор Лісняк Марія Юріївна заслуговує присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

Професор

кафедри цивільного, господарського та екологічного права

НТУ «Дніпровська політехніка»;

доктор юридичних наук, професор

Микола ПОТІП